

بررسی تجربیات کشورهای منتخب در فرآیند الحاق به WTO (اوکراین و ویتنام)

بینا رحیمی بدر

(پژوهشگر موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی)

Rahimi.bita@gmail.com

اصغر مبارک

(کارشناس ارشد علوم اقتصادی)

Asghar-mobarak@yahoo.com

مراحل این فرآیند با استفاده از روش کتابخانه‌ای و جستجو در شبکه اینترنت می‌پردازد. براساس مطالعه تجربیات کشورهای منتخب اهداف سیاست‌های تجاری می‌باید به روشنی قبل از شروع جریان الحاق تعریف شده باشند. همچنین ضروری است آمادگی کامل و هماهنگی تام بین نهادهای دولتی و توافق همه‌گیر سیاسی به وجود آمده و به خوبی دانسته شود که مذاکرات الحاق جریانی مشکل، و زمان‌بر است.

مقدمه

گسترش دامنه موضوعات و بخش‌های تحت پوشش مقررات سازمان جهانی تجارت در کنار مواردی چون ابداع نظام حل و فصل منازعات تجاری، افزایش فرصت‌های تجاری، ایجاد امنیت و شفافیت در روابط تجاری، موجب استقبال بیشتر کشورها برای عضویت در این سازمان گردیده است به طوری که می‌توان مسئله الحاق به WTO را به عنوان یک ضرورت مطرح نمود. فرآیند الحاق به سازمان جهانی تجارت بر خلاف سایر

WTO/الحاق/ مذاکرات / اوکراین / ویتنام/ یادداشت

رژیم تجاری

چکیده

گسترش دامنه موضوعات و بخش‌های تحت پوشش مقررات WTO در کنار مواردی چون افزایش فرصت‌های تجاری، ایجاد امنیت و شفافیت در روابط تجاری، موجب استقبال بیشتر کشورها برای عضویت در این سازمان گردیده است.

درخواست الحاق ایران به WTO در تیرماه سال ۱۳۷۵ ارائه شد. اما به دلیل برخی موانع سیاسی، پس از ۹ سال در خرداد ماه ۱۳۸۴ به عنوان عضو ناظر مورد تأیید قرار گرفت. از این رو آشنایی هرچه بیشتر با قوانین و مقررات این سازمان و دقت کافی به منظور تعیین تعهدات در فرآیند مذاکرات الحاق از اولویت‌های بسیار مهم برای سیاست‌گذاران بخش‌های مختلف کشور به شمار می‌رود. در این راستا تحقیق حاضر به بررسی و مطالعه تجربیات کشورهای منتخب (اوکراین، ویتنام) در فرآیند الحاق به تفکیک

سازمان‌های بین‌المللی مانند صندوق بین‌المللی پول و یا بانک جهانی ساده نبوده [۱] و بر اساس ماده دوازدهم موافقتنامه تاسیس این سازمان (موافقتنامه مراکش)، مستلزم توافق سازمان با دولت متقاضی الحاق طی مراحل دشوار و زمان‌بر می‌باشد. از سال ۱۹۹۵، ۲۵ کشور جدید به عضویت کامل WTO درآمدند، به طوری که هم اکنون تعداد اعضای رسمی این سازمان به ۱۵۳

کشور یا قلمرو مجزای گمرکی رسیده است. ۲۹ کشور نیز به عنوان اعضای ناظر (کشورهایی که در حال گذراندن فرآیند الحاق می‌باشند) شناخته شده‌اند. جدول (۱) وضعیت عضویت کشورهای جهان در سازمان جهانی تجارت را تا آگوست ۲۰۰۸ نشان می‌دهد.

جدول ۱- وضعیت عضویت کشورهای جهان در سازمان جهانی تجارت

کشورهای غیر عضو (۴۳)**		کشورهای عضو (۱۴۹)	
کشورهای غیر متقاضی (۱۳)	اعضای ناظر (۲۹) کشورهای در حال الحاق	اعضای ملحق شده (۲۴)*	اعضای اصلی (۱۲۵)*
اریتره، کریباتی، کره شمالی، جزایر مارشال، میکرونزی، موناکو، نائورو، پالاو، سان مارینو، سومالی، تیمور شرقی، ترکمنستان، تووالو	افغانستان، الجزایر، آندورا، لبنان، لیبیا، لیبی، آذربایجان، باهاما، بلاروس، بوتان، بوسنی و هرزگوین، روسیه، کومور، گینه استوایی، اتیوپی، ایران، عراق، قزاقستان، لائوس، مونتسنگرو، ساموآ، سائوتومه و پرنسپ، صربستان، سیشل، سودان، تاجیکستان، ازبکستان، وانواتو، یمن	اکوادور، بلغارستان، مغولستان، پاناما، قرقیزستان، لتونی، استونی، اردن، گرجستان، آلبانی، عمان، کرواسی، لیتوانی، مولداوی، چین، ارمنستان، مقدونیه، نپال، کامبوج، عربستان، ویتنام، اوکراین، تونگا، کیپ ورد	کشورهای طرف متعاہد گات

* سازمان جهانی تجارت ۱۵۳ عضو دارد که سه عضو اولیه (هنگ کنگ، ماکائو و جامعه اروپا) و یک عضو ملحق شده آن (تایوان) کشور محسوب نمی‌شوند و قلمرو مجزای گمرکی تلقی می‌گردند.

** از بین ۴۳ کشور غیر عضو ۲۹ کشور در حال گذراندن فرآیند الحاق، ۱۳ کشور غیر متقاضی و یک کشور (سوریه) متقاضی الحاق بوده ولی هنوز وارد فرآیند الحاق نشده و گروه کاری آن تشکیل نشده است.

هر چه بیشتر با قوانین و مقررات این سازمان، روند تحولات آن و دقت کافی به منظور تعیین تعهدات در فرآیند مذاکرات الحاق از اولویت‌های بسیار مهم برای سیاست‌گذاران بخش‌های مختلف کشور به شمار می‌رود. در این راستا مقاله حاضر به بررسی و مطالعه اقدامات، سیاست‌ها و ابزارهای کشورهای منتخب در فرآیند الحاق به سازمان جهانی تجارت به تفکیک مراحل این فرآیند با استفاده از روش جستجو در شبکه اینترنت و کتابخانه می‌پردازد. به دلیل ضرورت آشنایی با تغییرات احتمالی مقررات سازمان جهانی تجارت، سعی شده تجربیات کشورهایی که اخیراً به عضویت کامل این سازمان درآمده‌اند مورد بررسی قرار گیرد. بر این اساس کشورهای ویتنام و اوکراین به عنوان بهترین گزینه جهت مطالعه انتخاب شده‌اند.

۱۳ کشور باقیمانده جهان، که هنوز درخواست عضویت در سازمان جهانی تجارت را ارائه نکرده‌اند و از عضویت ناظر نیز برخوردار نیستند عبارتند از: ترکمنستان، کره شمالی، تیمور شرقی، سومالی، اریتره، موناکو، سان مارینو، جزایر مارشال، جزایر میکرونزی، کریباتی، نائورو، پالاو، تووالو.

جمهوری اسلامی ایران مقارن دور اروگوئه، بررسی‌هایی را به منظور الحاق به گات در دستور کار قرار داد که سرانجام به تسلیم درخواست الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت به صورت رسمی در تیر ماه سال ۱۳۷۵ منجر شد. اما به دلیل برخی موانع سیاسی علیرغم پیگیری‌های ایران، این درخواست عملاً پس از ۹ سال در خرداد ماه ۱۳۸۴ به‌عنوان عضو ناظر مورد تایید قرار گرفت. با پذیرش این درخواست و تشکیل گروه کاری، روند عضویت کامل (الحاق) در این سازمان آغاز شد. از این رو آشنایی

۱. مروری بر مطالعات انجام شده

مروری بر مطالعات انجام شده در زمینه بررسی تجربیات کشورها طی مراحل الحاق حاکی از وجود تحقیقات بسیاری در ارتباط با تجربه الحاق کشور چین است. به نظر می‌رسد این امر به دلیل اهمیت این کشور در مباحث تجارت بین‌الملل و طولانی شدن (۱۵ سال) فرآیند الحاق آن به WTO می‌باشد. به عنوان نمونه چان فنگ نیز در مقاله‌ای تحت عنوان درس‌ها و تجربیات الحاق چین به WTO، به بررسی اقدامات چین در فرآیند الحاق پرداخت.

دفتر نمایندگی تجاری ایالات متحده آمریکا (۲۰۰۶) در گزارشی به بررسی اقدامات دولت ویتنام در جریان پیوستن به سازمان جهانی تجارت پرداخته است. در این گزارش میزان انطباق پذیری دولت ویتنام را با قوانین و مقررات سازمان تجارت جهانی بررسی کرده و بیشتر به جنبه‌های مذاکرات دو جانبه این کشور و ایالات متحده پرداخته است.

سایمون اونت و کارلوس پریمو (۲۰۰۵) در مقاله‌ای تحت عنوان الحاق به WTO: درسها و تجارب، به بررسی تجربیات کشورهای ملحق شده به سازمان جهانی تجارت در فرآیند الحاق پرداختند. آن‌ها در این مقاله ابتدا مزایای الحاق به سازمان جهانی تجارت را برشمرده و سپس به پیچیدگی و دشواریهای فرآیند الحاق اشاره نمودند و در این میان از تجارب ۲۰ کشوری که از سال ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۵ به عضویت WTO درآمده‌اند، استفاده کردند.

۲. شناخت و بررسی فرآیند الحاق

ساختار فرآیند مذاکرات الحاق به WTO عمدتاً بر اساس ماده دوازده موافقتنامه تاسیس سازمان جهانی تجارت در ژانویه ۱۹۹۵، [۲] می‌باشد، که توسط دبیرخانه این سازمان در تاریخ ۲۴ مارس همان سال، به صورت یک یادداشت فنی و تنها با هدف ایجاد یک راهنمای عملی برای الحاق کشورهای متقاضی منتشر شد. [۳] مطابق این ساختار، ابتدا دولت متقاضی، درخواست عضویت خود را به مدیر کل سازمان ارائه می‌نماید که همزمان با آن یک گروه کاری برای بررسی این درخواست تشکیل می‌شود. در مرحله دوم کشور متقاضی الحاق، باید گزارشی در مورد رژیم تجارت خارجی خود تهیه و ارائه نموده و در مورد جوانب مبهم آن

وارد مرحله پرسش و پاسخ گردد (مرحله حقیقت یابی). پس از آن در مرحله بعد، در ارتباط با سه مقوله زیر وارد مذاکره می‌شود:

- مذاکرات دوجانبه دسترسی به بازار برای کالاها و خدمات: در این مرحله دولت متقاضی باید تعهداتی در زمینه کاهش تعرفه‌ها و اصلاح مقررات به منظور مطابقت با قوانین گات ۱۹۹۴ و موافقتنامه عمومی تجارت خدمات (GATS) به عهده بگیرد تا دسترسی بیشتری را برای صادرکنندگان کالا و خدمات خارجی در بازار داخلی امکان‌پذیر سازد.
- مذاکره و توافق جمعی در ارتباط با سطح حمایت از بخش کشاورزی و اعطای یارانه صادراتی.
- مذاکرات چندجانبه در مورد اقداماتی که باید در این کشور صورت گیرد تا قوانین ملی با مقررات سازمان تجارت جهانی هماهنگ شود.

تهیه پیش‌نویس گزارش گروه کاری، سند تصمیم، پروتکل الحاق و توافق در مورد آن‌ها در مرحله آخر صورت می‌گیرد و به کشور متقاضی اعلام می‌شود. به این ترتیب پس از گذشت سی روز از اعلام پذیرش کلیه شرایط پروتکل الحاق توسط کشور متقاضی (پس از امضا و ابلاغ تصویب مجلس آن کشور) عضویت، رسمی و کلیه تعهدات لازم الاجرا می‌گردد.

۳. بررسی تجربه کشور اوکراین در فرآیند الحاق

الحاق اوکراین به سازمان جهانی تجارت یکی از گام‌های بسیار مهم در توسعه اقتصادی و ادغام این کشور در سیستم تجارت چندجانبه است. به طوری که دولت این کشور دو سال پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و مستقل شدن، یعنی در سال ۱۹۹۳، در راستای توسعه و اصلاح نظام اقتصادی و برای نیل به اهدافی چون آزادسازی بازار، افزایش استانداردهای زندگی، توسعه صنایع خاص، افزایش ظرفیت بالفعل و بالقوه علمی، تکنولوژیکی، فرهنگی و پیوستن به اتحادیه اروپا، اقدام به عضویت در موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) کرد که پس از ۱۴ سال گذراندن مراحل دشوار فرآیند الحاق، سرانجام در ۱۶ می سال ۲۰۰۸ به عضویت رسمی سازمان جهانی تجارت درآمد. جدول (۲) رویدادهای مهم فرآیند الحاق اوکراین به سازمان جهانی تجارت را نشان می‌دهد.

جدول ۲- زمان بندی رویدادهای مهم الحاق اوکراین به WTO

تاریخ	رویداد
۳۰ نوامبر ۱۹۹۳	ارائه درخواست عضویت
۱۷ دسامبر ۱۹۹۳	تشکیل گروه کاری
۲۶ ژوئیه ۱۹۹۴	ارائه یادداشت رژیم تجاری
۳ فوریه تا ۱۰ آوریل ۱۹۹۵	پرسش و پاسخ
۱۷ جلسه از ۲۷ فوریه ۱۹۹۵ تا ۲۵ ژانویه ۲۰۰۸	جلسات گروه کاری
۱۱ اکتبر ۱۹۹۵ تا ۲۶ نوامبر ۲۰۰۷	مذاکرات چند جانبه (مقررات کلی): مذاکرات کشاورزی
۱۱ اکتبر ۱۹۹۵ تا ۶ می ۱۹۹۶	مذاکرات خدمات
۲۶ مارس ۱۹۹۷ تا ۲۲ آگوست ۲۰۰۵	SPS/TBT
۲۳ ژوئیه ۱۹۹۹ تا ۱۶ دسامبر ۲۰۰۴	مذاکرات مربوط به حقوق مالکیت معنوی
۶ آگوست ۱۹۹۹ تا ۲ فوریه ۲۰۰۷	برنامه‌های اجرایی قانونی
۲ می ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۲	مذاکرات دو جانبه دسترسی به بازار
۲۶ فوریه ۱۹۹۷ تا ۲۲ ژوئن ۲۰۰۷	مذاکرات دسترسی به بازار کالا
۱۶ مارس ۲۰۰۴ تا ۲۴ آوریل ۲۰۰۷	مذاکرات دسترسی به بازار خدمات
۲۵ ژانویه ۲۰۰۸	پیش‌نویس گزارش گروه کاری
۱۶ می ۲۰۰۸	ارائه گزارش گروه کاری
	الحاق

ماخذ: سایت سازمان جهانی تجارت

۱-۳. درخواست عضویت و تشکیل گروه کاری

دولت اوکراین در تاریخ ۳۰ نوامبر ۱۹۹۳ درخواست الحاق خود را به موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات ۱۹۴۷) تسلیم کرد. در ۱۷ دسامبر همان سال، شورای نمایندگان کشورهای عضو گات بر سر تشکیل یک گروه کاری به منظور رسیدگی به درخواست الحاق این کشور به توافق رسیدند. پس از تشکیل سازمان جهانی تجارت، دولت اوکراین با استناد به ماده ۱۲ موافقتنامه تاسیس این سازمان، درخواست الحاق خود را به این سازمان مطرح نمود. به دنبال این درخواست و تایید شورای عمومی در ۳۱ ژانویه ۱۹۹۵ گروه کاری الحاق اوکراین به گات به گروه کاری الحاق این کشور به WTO تبدیل شد.

به طور کلی فرآیند الحاق این کشور به سازمان جهانی تجارت حدود ۱۴ سال یعنی از نوامبر ۱۹۹۳ تا می ۲۰۰۸ به طول

انجامید. در طول این مدت ابتدا اندرو استولر [۴] نماینده ایالات متحده آمریکا، ریاست گروه کاری الحاق این کشور را تا ماه می سال ۲۰۰۰، به عهده گرفت. پس از آن سرجیو مارچی [۵] سفیر کانادا در سازمان جهانی تجارت برای ریاست این گروه انتخاب شد. شش سال بعد یعنی در اکتبر ۲۰۰۶ ماریو ماتوس [۶] سفیر کشور شیلی فرآیند الحاق این کشور را در گروه کاری، تا ارائه گزارش در ژانویه ۲۰۰۸ ادامه داد.

در گروه کاری ۱۷ جلسه رسمی و چند جلسه غیر رسمی جهت بررسی درخواست اوکراین برای الحاق به سازمان جهانی تجارت تشکیل شد. در آخرین جلسه که در تاریخ ۲۵ ژانویه سال ۲۰۰۸ برگزار شده بود، اعضای گروه کاری بسته الحاق اوکراین که شامل موارد زیر می‌شد، را تایید کردند.

۱. گزارش گروه کاری: یک سند ۲۴۰ صفحه‌ای است که به تبیین قوانین و مقررات تجاری اوکراین و موارد مرتبط به آن

به همراه تعهدات این کشور می‌پردازد. این تعهدات عمدتاً شامل اصلاح قوانینی است که در طول جلسات گروه کاری جهت مطابقت با الزامات سازمان جهانی تجارت توسط اعضای گروه کاری مقرر می‌شوند.

۲. **تعهدات کالایی اوکراین:** که بالغ بر ۸۹۰ صفحه مشتمل بر جدول تعهدات تعرفه‌ای، سهمیه‌ها و تعهدات یارانه‌های صادراتی این کشور است.

۳. **تعهدات خدمات اوکراین:** حاوی ۴۰ صفحه جدول، مشتمل بر فهرست قابلیت دسترسی خدماتی که این کشور بر اساس اصل عدم تبعیض به خارجی‌ان اعطا می‌کند.

۴. **پیش نویس سند تصمیم شورای عمومی و پروتکل الحاق.**

در ۵ فوریه ۲۰۰۸ بسته الحاق توسط شورای عمومی تایید شد. سپس به امضای رییس جمهور اوکراین و دبیر کل سازمان جهانی تجارت رسید. حدود دو ماه بعد یعنی در تاریخ ۱۰ آوریل ۲۰۰۸ مجلس اوکراین قانونی مبنی بر تایید پروتکل الحاق اوکراین به سازمان جهانی تجارت تصویب کرد. در ۱۶ آوریل ۲۰۰۸ رئیس جمهور اوکراین قانون فوق را امضا کرد و در همان روز وزیر امور خارجه اوکراین یک متن رسمی درباره آن به WTO فرستاد. ۳۰ روز پس از آن یعنی در ۱۶ می همان سال اوکراین رسماً به عنوان صد و پنجاه و دومین عضو سازمان جهانی تجارت شناخته شد.

۲-۳. مذاکرات چندجانبه

به طور کلی مرحله مذاکرات چندجانبه کشور اوکراین ۱۲ سال به طول انجامید. در این مرحله از فرآیند الحاق کلیه تعهدات و برنامه‌های اصلاحی دولت اوکراین که طی مذاکرات با اعضای گروه کاری، به منظور هماهنگی و مطابقت با اصول و قوانین WTO شکل گرفتند، مشخص شد. از جمله دلایل طولانی شدن این مرحله ناآرامی‌های سیاسی و اعمال فشار گروه‌های حمایت‌گرا و مخالفت مجلس این کشور با اصلاح قوانین و مقررات برای تطبیق آن‌ها با مقررات سازمان جهانی تجارت بود. به عنوان مثال مجلس این کشور ابتدا از بررسی مجدد پیش نویس قانون رفع ممنوعیت صادرات قراضه آلیاژهای فلزات آهنی و نیز اصلاح ماده یک قانون عوارض صادراتی بر صادرات ضایعات و قراضه‌های فلزات آهنی خودداری کرد. همچنین طی

این مدت لایحه اصلاح قانون بانکی که به فعالیت شعب بانک‌های خارجی مربوط می‌شد، با وجود دو بار رای‌گیری نتوانست حدنصاب لازم برای تصویب را کسب کند. به علاوه مجلس اوکراین ابتدا از پذیرش پیش نویس اصلاح قانون عوارض صادراتی بر چهارپایان زنده و پوست امتناع کرد.

پیش شرط لازم برای پایان مرحله مذاکرات و طی فرآیند الحاق، اصلاح هر چه بیشتر قوانین و مقررات داخلی جهت مطابقت با قواعد WTO است. البته در مواردی که امکان اصلاح کامل قوانین وجود ندارد کشورها متعهد به اصلاح این قوانین به‌طور دقیق و یا طی یک دوره معین (موقت) بعد از تاریخ الحاق می‌شوند.

از جمله مهم‌ترین اصلاحات و تعهدات در قوانین و مقررات اوکراین که از متن گزارش گروه کاری این کشور استخراج شده‌اند، به قرار ذیل می‌باشند.

عدم اعمال قیمت‌های حداقل اجباری درخصوص کالاهای وارداتی و صادراتی، انتشار فهرست کالاهای مشمول قیمت‌گذاری از سوی دولت این کشور، عدم منوط ساختن حق تجارت (حق صادرات و واردات) به حضور فیزیکی یا سرمایه‌گذاری در اوکراین، رفع ممنوعیت واردات خودرو، کامیون و اتوبوس با عمر بیش از ۸ سال، کاهش عوارض صادراتی درخصوص دانه‌های روغنی [۷]، چارپایان زنده [۸]، پوست حیوانات [۹] و قراضه فلزات آهنی و غیرآهنی [۱۰]، رفع منع صادرات قراضه آلیاژ فلزات ضمن اینکه عوارض آن به تدریج طی ۶ سال از ۳۰ درصد به ۱۵ درصد کاهش پیدا می‌کند [۱۱]، لغو محدودیت‌های صادراتی برغلات، فلزات و سنگ‌های قیمتی به جز طلا، تفره و الماس، متعهد به کاهش میانگین نرخ تعرفه MFN از ۱۵ درصد به ۱۱ درصد برای کالاهای کشاورزی تا سال ۲۰۱۰ شد، برقراری نرخ سهمیه تعرفه‌ای واردات برای چغندر قند (با سهمیه‌ای به میزان ۲۶۰۰۰۰ تن در سال، به طوری که ظرفیت افزایش این سهمیه ۲۶۷۰۰۰ تن تا سال ۲۰۱۰ می‌باشد)، بکار بردن نسخه ۲۰۰۲ سیستم هماهنگ کدگذاری کالاها (HS) از سال ۲۰۰۸، پیوستن به کنوانسیون کیوتو [۱۲] در سال ۲۰۰۶ به منظور تسهیل و هماهنگ سازی پروسه گمرکی، اولویت دادن به استانداردهای بین‌المللی نسبت به استانداردهای منطقه‌ای و ملی، التزام به تغییر و اصلاح تمامی مقررات فنی مبتنی بر استانداردهای بین‌المللی تا پایان سال ۲۰۱۱، رفع ممنوعیت ورود

گوشت و محصولات گوشتی هورمونی، پذیرش موافقت‌نامه میان چند طرف تجارت هواپیماهای کشوری تا سال ۲۰۱۰، برقراری موافقت‌نامه تجارت آزاد با مولداوی از ۱۶ می ۲۰۰۸، تقویت قوانین حق نسخه‌برداری (کپی‌رایت) و مقابله با تکثیر غیر مجاز دیسک‌های فشرده و نوارهای ویدئویی.

۳-۳. مذاکرات دوجانبه

کشور اوکراین در تاریخ ۲ می ۱۹۹۹ مذاکرات دوجانبه دسترسی به بازار کالا و خدمات را با ۵۰ عضو گروه کاری [۱۳] خود آغاز نمود و در ۲۲ ژوئن ۲۰۰۷ به اتمام رسانید. براساس جدول، دسترسی به بازار کالایی این کشور نرخ تعرفه‌های اوکراین از صفر تا ۵۰ درصد تثبیت شد که دامنه زمانی اجرای برخی از آن‌ها تا سال ۲۰۱۳ به طول می‌انجامد. متوسط نرخ تعرفه‌های تثبیت شده اوکراین ۱۰/۶۶ درصد برای کالاهای کشاورزی و ۴/۹۵ درصد برای کالاهای صنعتی می‌باشد [۱۴]. بالاترین نرخ تعرفه مربوط به شکر (۵۰ درصد) و روغن دانه آفتابگردان (۳۰ درصد) است. کالاهایی نظیر گیرنده‌های امواج رادیویی، زه (برای آلات موسیقی و راکت تنیس) و کمربندهای حمل خاص، از تعرفه‌های ۲۵ درصد برخوردار هستند. تعرفه‌های محصولات مربوط به هواپیماهای غیرنظامی، تجهیزات ساخت، مشروبات الکلی تقطیرشده، برخی ماهیها، داروها، برخی روغن‌های نفتی و شیمیایی، تجهیزات پزشکی، چوب، کاغذ و خمیر کاغذ، برخی اقسام نخ و پارچه، بعضی فلزات اساسی، فولاد، محصولات فناوری اطلاعات، میلمان و اسباب‌بازی، تعرفه صفر خواهند داشت. به علاوه این کشور پذیرفت که عوارض دیگری، غیر از تعرفه‌های معمول گمرکی، بر کالاها اعمال نکند. همچنین متعهد به حذف یارانه‌های صادراتی کشاورزی و محدودسازی حمایت‌های داخلی اختلال‌زای کشاورزی به حدود ۶۱۳ میلیون دلار در سال با اغماض ۵ درصدی نسبت به ارزش محصولات کشاورزی شده است ولی درخصوص حمایت‌های داخلی که تأثیرات تجاری ناچیزی دارند، همچون دیگر اعضای سازمان، متعهد به محدودیتی نیست. [۱۵]

در ارتباط با مذاکرات دسترسی به بازار خدمات اوکراین در هر یازده بخش اصلی خدماتی که شامل خدمات تجاری، ارتباطات،

مهندسی ساختمان و امور مربوط به آن، توزیع، آموزشی، زیست محیطی، مالی (بیمه و بانک)، بهداشت، خدمات اجتماعی، جهانگردی و مسافرتی، تفریحی - فرهنگی - ورزشی و حمل و نقل می‌شود، تعهد سپرده است. سند جدول تعهدات دسترسی به بازار خدماتی اوکراین به عرضه‌کنندگان خارجی خدمات، بر مبنای شرط عدم تبعیض و دیگر شروط و محدودیت‌های مالکیت خارجی در آن ذکر شده است. [۱۶]

در ادامه به بررسی اجمالی موافقت‌نامه دوجانبه کشور اوکراین با ایالات متحده آمریکا و اتحادیه اروپا که از مهم‌ترین اعضای مذاکره‌کننده گروه کاری اوکراین می‌باشند، پرداخته می‌شود.

• مذاکرات دوجانبه دسترسی به بازار کالا و خدمات اوکراین و ایالات متحده آمریکا

اوکراین و آمریکا در ۶ مارس ۲۰۰۶ موافقت‌نامه دوجانبه الحاق اوکراین به سازمان جهانی تجارت را به امضا رساندند؛ دو روز پس از آن یعنی در ۸ مارس، مجلس نمایندگان ایالات متحده آمریکا اوکراین را از شمول مقررات موسوم به اصلحیه جکسون- ونیک که آمریکا را از برقراری روابط عادی تجاری با اوکراین باز می‌دارد خارج کرد. به موجب این موافقت‌نامه متوسط نرخ تعرفه برای صادرات کالاهای کشاورزی و صنعتی آمریکا به ترتیب ۱۱/۱ و ۴/۶ درصد تعیین شد. دسترسی به بازار در بخش کشاورزی برای گوشت مرغ و خوراک دام افزایش قابل ملاحظه‌ای داشت. ضمن اینکه میزان تعرفه مشروبات الکلی تقطیر شده برای آمریکا صفر در نظر گرفته شد.

در ارتباط با کالاهای صنعتی در این موافقت‌نامه می‌توان به کاهش تعرفه وارداتی محصولات فناوری اطلاعات شامل رایانه‌ها و نیمه‌هادیها و هواپیما از ابتدای سال ۲۰۱۰ اشاره کرد. همچنین اوکراین متعهد به کاهش ۹۰ درصدی تعرفه تجهیزات کشاورزی، فولاد، چوب و تجهیزات ساختمانی شد. علاوه بر این محصولاتی مانند انواع داروها، میلمان، فلزات غیر آهنی، کاغذ و اسباب‌بازی از موارد مشمول تعرفه صفر بودند. این موافقت‌نامه همچنین در بردارنده برخی نگرانیهای آمریکا در زمینه ضوابط خاص بهداشتی و بهداشت نباتی در خصوص انواع گوشت (خوک، گاو، مرغ و ماهی) و محصولات بیوتکنولوژی، استانداردهای انقضای مصرف

۴. بررسی تجربه کشور ویتنام در فرآیند الحاق

علیرغم نظام سوسیالیستی حاکم بر ویتنام و استیلای حزب کمونیست بر همه ارکان حکومتی، اقتصاد متمرکز این کشور در سال ۱۹۸۸ لغو گردید و طرح اصلاحات اقتصادی مبتنی بر استقرار نظام اقتصاد بازار به مورد اجرا گذاشته شد. [۲۰] این نظام موجب ارتقای سطح زندگی در این کشور شد به طوری که درآمد سرانه از ۲۲۰ دلار در سال ۱۹۹۴ به ۸۳۲ دلار در سال ۲۰۰۷ افزایش یافت. میانگین نرخ پس انداز در این کشور در حدود ۳۰ درصد برآورد شده است. میانگین سالانه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ویتنام از سال ۱۹۸۸ رشد سریعی داشته و در سال ۲۰۰۷ در حدود ۱۷/۸۶ میلیارد دلار گزارش شده است. [۲۱] در دهه گذشته ویتنام با توجه به اهمیت جهانی شدن و وابستگی متقابل اقتصاد جهانی اقدام به برقراری ادغام‌های منطقه‌ای و پیوستن به نظام اقتصاد جهانی کرده و برای جذب سرمایه‌های خارجی و قانونمند کردن روابط در قالب سیستم مالی جهانی تلاش نموده است. در دهه ۱۹۹۰ ویتنام به دنبال برطرف شدن وتوی آمریکا عضو بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول و بانک توسعه آسیایی شد. این کشور روابط تجاری خود را با همسایگان خود در آسیای شرقی، اروپای غربی و آمریکای شمالی گسترش داد. از مهم‌ترین وقایع آن دهه پذیرش ویتنام در اتحادیه ملتهای جنوب شرق آسیا (آ.سه.آن) در ژوئیه سال ۱۹۹۵ بود. به علاوه ویتنام در نوامبر ۱۹۹۸ به سازمان همکاریهای اقتصادی آسیا - اقیانوسیه (APEC) پیوست. همچنین این کشور در سال ۲۰۰۱ به امضای موافقتنامه دوجانبه تجاری با ایالات متحده آمریکا پرداخت. به طوری که تجارت دوجانبه بین آن‌ها به تدریج از ۲/۹۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۲ به ۱۲/۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۷ رسید. این کشور در اکتبر ۲۰۰۷ برای اولین بار جهت احراز مسئولیت کنسولگری امنیتی سازمان ملل به مدت دو سال از ابتدای سال ۲۰۰۸ انتخاب شد. [۲۲] جدول (۳) زمان‌بندی رویدادهای مهم فرآیند الحاق ویتنام را نشان می‌دهد.

محصولات، حمایت از اطلاعات افشا نشده دارویی و محصولات شیمیایی کشاورزی، واردات محصولات فناوری اطلاعات با رمزگذاری، عملکرد بنگاه‌های دولتی براساس ملاحظات تجاری و کاهش عوارض صادراتی بر قراضه‌های فولادی و غیرآهنی می‌باشد. عرضه کنندگان خدمات آمریکا نیز بویژه از گشایش بازار در زمینه خدمات مالی (تاسیس شعب بانک و موسسات بیمه)، ارتباطات، انرژی، توزیع، پست، مهندسی ساختمان و خدمات حرفه‌ای برخوردار خواهند شد. [۱۷]

• مذاکرات دوجانبه دسترسی به بازار کالا و خدمات اوکراین و اتحادیه اروپا

اتحادیه اروپا بزرگترین شریک تجاری و سرمایه‌گذار خارجی اوکراین به شمار می‌رود. به طوری که در سال ۲۰۰۶، میزان مشارکت اتحادیه اروپا در سرمایه‌گذاری خارجی، صادرات و واردات اوکراین به ترتیب برابر ۷۱/۷، ۲۵ و ۴۲ درصد بوده است. بنابراین بدیهی است که اتحادیه اروپا به منظور تقویت روابط خود با این کشور و افزایش قابلیت پیش بینی و شفافیت در روابط تجاری دوجانبه از عضویت اوکراین در سازمان جهانی تجارت استقبال کند.

برقراری موافقتنامه همکاری و مشارکت [۱۸] (PCA) در سال ۱۹۹۸ با هدف گسترش تجارت، سرمایه‌گذاری و توسعه روابط اقتصادی هماهنگ، زمینه‌ساز ارتباط گسترده این دو شریک تجاری شد. قوانین تجاری این تفاهم‌نامه اساساً مبتنی بر اصل عدم تبعیض (MFN و رفتار ملی)، شرایط ثبت شرکت، حقوق مالکیت معنوی و ابزارهای حمایتی تجاری می‌باشد. اصول مذاکرات دسترسی به بازار اوکراین و اتحادیه اروپا که در ۱۷ مارس ۲۰۰۳ به پایان رسید، عمدتاً بر اساس موافقتنامه PCA و دو تفاهم‌نامه دیگر پیرامون تجارت منسوجات و فولاد بود. در مارس ۲۰۰۷ اتحادیه اروپا و اوکراین موافقتنامه جدیدی را که عمدتاً پیرامون برقراری موافقتنامه تجارت آزاد بود، جایگزین PCA کردند؛ که قوانین آن از زمان الحاق اوکراین به سازمان تجارت جهانی لازم‌الاجرا بود. [۱۹]

جدول ۳- زمان بندی رویدادهای مهم الحاق ویتنام به WTO

تاریخ	رویداد
۴ ژانویه ۱۹۹۵	ارائه درخواست عضویت
۳۱ ژانویه ۱۹۹۵	تشکیل گروه کاری
۲۴ سپتامبر ۱۹۹۶	ارائه یادداشت رژیم تجاری
۴ مارس تا ۲۰ آگوست ۱۹۹۸	پرسش و پاسخ
۱۴ جلسه از ۳۰ ژوئیه ۱۹۹۸ تا ۲۶ اکتبر ۲۰۰۶	جلسات گروه کاری
۵ نوامبر ۲۰۰۲ تا ۲۱ ژوئیه ۲۰۰۵	مذاکرات چند جانبه (مقررات کلی): مذاکرات کشاورزی
۲۶ ژوئن ۲۰۰۰ تا ۲۳ آوریل ۲۰۰۴	SPS/TBT
۲۶ ژوئن ۲۰۰۰ تا ۲۳ آوریل ۲۰۰۴	مذاکرات مربوط به حقوق مالکیت معنوی
۲۶ ژوئن ۲۰۰۰ تا ۱۴ ژوئیه ۲۰۰۶	برنامه‌های اجرایی قانونی
۷ ژانویه ۲۰۰۲ تا ۲۶ ژوئیه ۲۰۰۵	مذاکرات دو جانبه دسترسی به بازار:
۷ ژانویه ۲۰۰۲ تا ۲۴ آوریل ۲۰۰۴	مذاکرات دسترسی به بازار کالا مذاکرات دسترسی به بازار خدمات
۲۲ نوامبر ۲۰۰۴ تا ۱۹ اکتبر ۲۰۰۶	پیشنویس گزارش گروه کاری
۱۱ ژانویه ۲۰۰۷	الحاق

ماخذ: سایت سازمان جهانی تجارت

۱-۴. درخواست عضویت و تشکیل گروه کاری

کشور ویتنام در ۴ ژانویه ۱۹۹۵ درخواست عضویت در سازمان جهانی تجارت را به دبیرخانه این سازمان ارسال کرد. پس از آن در ۳۱ ژانویه همان سال با پذیرش کلی درخواست، گروه کاری الحاق ویتنام تشکیل شد. ریاست گروه کاری ویتنام را سونگ هو [۲۳]، سفیر کره در فاصله سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۴ و در سال‌های ۲۰۰۵ و ۲۰۰۶ اریک گلن [۲۴]، سفیر نروژ در سازمان جهانی تجارت، بر عهده داشت. اعضای گروه کاری الحاق ویتنام را ۴۲ [۲۵] کشور به قرار زیر تشکیل می‌دادند: آرژانتین، آمریکا، اتحادیه اروپا، استرالیا، اروگوئه، السالوادور، اندونزی، ایسلند، برزیل، برونی، بلغارستان، پاراگوئه، پاکستان، پاناما، تایلند، تاپیه، ترکیه، چین، دومینیکن، رومانی، ژاپن، سنگاپور، سری لانکا، سوییس، شیلی، فیلیپین، قرقیزستان، کانادا، کلمبیا، کره، کرواسی، کوبا، مصر، مالزی، مکزیک، مراکش،

میانمار، نیوزیلند، نروژ، هندوراس، هنگ کنگ، هند.

نخستین نشست گروه کاری در ژوئیه ۱۹۹۸ برگزار گردید و با ۱۳ نشست دیگر که آخرین آن‌ها در ۲۶ اکتبر ۲۰۰۶ بود دنبال گردید. دوازدهمین نشست گروه کاری الحاق این کشور روز ۱۹ ژوئیه ۲۰۰۶ با پایان یافتن مذاکرات دو جانبه الحاق ویتنام در می ۲۰۰۶، در ژنو برگزار شد. گروه کاری الحاق ویتنام در این جلسه از یک سو تعهدات مذاکرات دو جانبه را در قالب جداول تعهدات درآورده تا برای تمامی اعضای سازمان جهانی تجارت قابل اعمال باشد و از سوی دیگر گزارش چند جانبه خود را در خصوص تعهدات ویتنام برای مطابقت قوانین و مقرراتش با موافقت‌نامه‌های سازمان جهانی تجارت برای اصلاح و تایید نهایی در آخرین جلسه گروه کاری تکمیل کردند.

تعهداتی که ویتنام طبق اسناد بسته الحاق برای عضویت در سازمان جهانی تجارت پذیرفته شامل تعهدات بخش تجارت

کالاها (۵۶۰ صفحه)، تعهدات بخش تجارت خدمات (۶۰ صفحه) و تعهدات گزارش گروه کاری (۲۶۰ صفحه) است. سرانجام شورای عمومی سازمان جهانی تجارت در نشست روز ۷ نوامبر ۲۰۰۶ پروتکل عضویت ویتنام در این سازمان را با اجماع اعضا به تصویب رساند و این کشور ۳۰ روز پس از اعلام تصویب داخلی پروتکل الحاق خود به سازمان جهانی تجارت، در روز ۱۱ ژانویه ۲۰۰۷ پس از ۱۲ سال رسماً به عضویت کامل این سازمان درآمد و به این ترتیب شمار اعضای این سازمان به یکصد و پنجاه عضو رسید.

۲-۴. مذاکرات چندجانبه

گزارش گروه کاری الحاق ویتنام زمینه اقتصادی و چارچوب نهادی و قانونی این کشور را ترسیم کرده است. این گزارش در بردارنده تعهدات ویتنام برای انجام و حفظ اصلاحاتی که در فرآیند الحاق برای قبول عضویت این کشور انجام شده است. از جمله مهم‌ترین این اصلاحات و تعهدات عبارتند از:

پیروی از مقررات صندوق بین‌المللی پول و سازمان جهانی تجارت در خصوص نرخ ارز، فعالیت کلیه شرکت‌های تجاری (به جز آن‌هایی که تدارکات دولتی را تأمین می‌کنند) طبق شرایط تجاری و بدون مداخله دولت، احتساب فرآورده‌های دخانی، نفت، محصولات فرهنگی (روزنامه، مجلات و محصولات سمعی و بصری) و هواپیما به دلیل محدودیت‌های مصرفی ناشی از دلایل فرهنگی و اخلاقی، یا به دلیل آن که در زمره «انحصارات طبیعی» هستند به عنوان کالاهای مشمول تجارت دولتی؛ حذف یارانه‌های صادراتی کشاورزی قهوه بلافاصله پس از عضویت و پس از یک دوره انتقالی کوتاه در مورد دیگر محصولات، حمایت تعداد زیادی از محصولات از جمله تخم‌مرغ، توتون، شکر و نمک از طریق سهمیه‌های تعرفه‌ای و کاهش تدریجی آن در یک چارچوب زمانی، امضای موافقت‌نامه فناوری اطلاعات سازمان جهانی تجارت و توافق برای واردات با تعرفه صفر محصولات مشمول این موافقت‌نامه پس از الحاق و یا بتدریج در چارچوب مهلت‌های زمانی تا سال ۲۰۱۰ و ۲۰۱۴، حد مجاز حمایت داخلی برای محصولات جعبه زرد یا مخل تجارت تا سقف ۳۹۶۱/۵ میلیارد دونگ ویتنام (معادل ۲۴۶ میلیون دلار آمریکا)، برخورداری از تخفیف‌های معمول برای کشورهای در حال توسعه موسوم به حد قابل اغماض حمایت تا

۱۰ درصد کل ارزش تولید کشاورزی داخلی، قیمت‌گذاری و کنترل قیمت‌ها طبق موافقت‌نامه‌های سازمان جهانی تجارت، ساده‌سازی ساختار وضع عوارض بر مشروبات الکلی و تعیین نرخ تعرفه واحد بر تمامی انواع شراب و مشروباتی که ۲۰ درصد یا بیشتر الکل دارند طی مدت ۳ سال از زمان الحاق، حذف محدودیت‌های مقداری از جمله سهمیه‌ها، ممنوعیت‌ها و سایر محدودیت‌ها مثل ممنوعیت واردات سیگار و خودروهای دست‌دوم؛ اعمال کنترل‌های صادراتی به شیوه هماهنگ با مقررات موافقت‌نامه‌های سازمان جهانی بر برخی محصولات همچون برنج، برخی محصولات چوبی و معدنی، حذف تدریجی قیمت‌های دو گانه (قیمت‌های بالاتر برای مصرف‌کنندگان و بازرگانان خارجی)، رفع تبعیض در اعمال مالیات بر ارزش افزوده و غیر مستقیم، توسعه رژیم حقوقی و ایجاد شفافیت در رویه‌های تجدید نظر قضایی، تصحیح روش‌های صدور مجوز واردات، اصلاح قانون مدنی، شکایت و اعلام جرم.

۳-۴. مذاکرات دوجانبه

مرحله مذاکرات دوجانبه الحاق ویتنام که در ژانویه ۲۰۰۲ با تسلیم پیشنهادهای اولیه کالایی و خدماتی از سوی این کشور آغاز شد در می ۲۰۰۶ خاتمه یافت و این کشور با تمامی ۲۷ [۲۶] عضو متقاضی مذاکرات دوجانبه از مجموع ۴۲ عضو گروه کاری به توافقات دوجانبه دست یافت [۲۷].

در زمینه تعهدات دسترسی به بازار بخش تجارت کالاها که شامل فهرست جداول تعرفه‌ها، سهمیه‌ها و سقف‌های یارانه‌های کشاورزی و در برخی موارد برنامه زمانی کاهش‌ها می‌باشد، ویتنام برای اکثر محصولات کشاورزی و غیرکشاورزی نرخ‌های تعرفه تشبیتی بین صفر تا ۳۵ درصد را پذیرفته است. برخی از این موارد در بردارنده مراحل زمانی کاهش تا سال ۲۰۱۴ هستند که از یک محصول به محصول دیگر متفاوت می‌باشد.

براساس جداول الحاق ویتنام، این کشور ۱۰۶۷۰ خط تعرفه‌ای را مشمول کاهش تعرفه‌ها قرار داده است به نحوی که نرخ متوسط تعرفه‌های صنعتی از ۱۶ درصد به ۱۰/۳ درصد و متوسط تعرفه‌های کشاورزی از ۲۵ درصد به ۱۸/۵ درصد کاهش یابد. محصولات کشاورزی با نرخهای تشبیت بالاتر در جدول تعهدات الحاق ویتنام به سازمان جهانی تجارت عبارتند از: مشروبات الکلی، محصولات دخانی، قهوه آماده و برخی

محصولات مرتبط با آن، خودروهای نو و دست دوم و قطعات آن‌ها و سفال‌های سقف‌پوش.

طبق اسناد الحاق ویتنام در تعدادی از بخش‌های خدمات، تعهداتی مبنی بر دسترسی عرضه‌کنندگان خارجی خدمات داده است. اما در برخی از موارد شرایط ویژه‌ای وجود داشته و این کشور توانسته محدودیت مالکیت خارجی شرکت‌های خدماتی فعال در این کشور را حفظ کند. به عنوان نمونه در برخی از خدمات مخابراتی محدودیت نهایی ۴۹ یا ۶۵ درصد تعیین شده است. در چند مورد معدود نیز ویتنام مالکیت خارجی ۱۰۰ درصد شرکت‌های خدماتی فعال در این کشور را به محض تحقق عضویت واگذار کرده است. در بسیاری از موارد، مالکیت مجاز خارجی طی یک فرآیند زمانی (به عنوان نمونه خدمات پست پیش‌تاز پس از ۵ سال) به ۱۰۰ درصد خواهد رسید.

• نگاهی به مفاد موافقت‌نامه دو جانبه الحاق ویتنام با آمریکا

دو هفته پس از امضای موافقت‌نامه دو جانبه ویتنام با مکزیک بر سر الحاق به سازمان جهانی تجارت در ۲۷ آوریل ۲۰۰۶ از سوی رؤسای هیأت‌های نمایندگی دو کشور در مقر سازمان جهانی تجارت، ویتنام توانست با آمریکا نیز به توافق اصولی بر سر مفاد موافقت‌نامه دو جانبه دسترسی به بازار برای الحاق به سازمان جهانی تجارت دست یابد. لازم الاجرا شدن موافقت‌نامه دو جانبه ویتنام و ایالات متحده آمریکا (BTA) [۲۸] از سال ۲۰۰۱ به عنوان پیش‌نیاز برای برقراری روابط تجاری عادی (NTR) [۲۹]، موجب گسترده شدن روابط تجاری میان دو کشور گشت. به طوری که حجم تجاری میان دو کشور از ۱/۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ به حدود ۱۰ میلیارد دلار در پایان سال ۲۰۰۶ رسید. آمارها نشان می‌دهند که در سال ۲۰۰۵ ارزش صادرات آمریکا به ویتنام ۱/۲ میلیارد دلار بوده در حالیکه در همین سال صادرات ویتنام به این کشور بالغ بر ۶/۵ میلیارد دلار رقم خورده است. [۳۰]

آمریکا و ویتنام روز ۳۱ می ۲۰۰۶ در شهر هوشی‌مین در جنوب ویتنام به طور رسمی موافقت‌نامه دو جانبه الحاق ویتنام به سازمان جهانی تجارت را به امضا رساندند. این موافقت‌نامه که توسط لونگ‌وان‌تو، معاون وزیر بازرگانی ویتنام، و کاران باتیا،

معاون نماینده تجاری آمریکا، امضا گردید آخرین موافقت‌نامه دو جانبه ویتنام با ۲۸ عضو گروه کاری متقاضی امضای توافقات دو جانبه بود.

خلاصه‌ای از مفاد موافقت‌نامه دو جانبه الحاق با ویتنام که توسط دفتر نمایندگی تجاری آمریکا منتشر شده است به شرح ذیل است:

با اجرای تعهدات الحاق ویتنام ۹۴ درصد صادرات کالاهای صنعتی آمریکا تعرفه‌ای معادل ۱۵ درصد یا کمتر خواهند داشت، تثبیت تمامی تعرفه‌ها و کاهش متوسط نرخ تعرفه‌های تثبیت شده برای کالاهای صنعتی و مصرفی به میزان ۲۰ درصد ظرف ۲ سال پس از الحاق، تعهد ویتنام به کاهش نرخهای تعرفه ۸۰ درصد محصولات شیمیایی که بخش عمده صادرات شیمیایی آمریکا به ویتنام را در برمی‌گیرد، به میزان الزامات موافقت‌نامه اختیاری هماهنگ‌سازی نرخهای تعرفه محصولات شیمیایی، کاهش متوسط تعرفه‌های ویتنام بر محصولات آرایشی از ۴۴ درصد به ۱۷/۹ درصد، تعرفه بر آن دسته از وسایل نقلیه که برای آمریکا اولویت دارند پس از اجرای کامل تعهدات، ۵۰ درصد کاهش خواهد یافت، تعرفه بر قطعات خودرو با ۱۹ درصد کاهش به متوسط ۱۳ درصد می‌رسد، ویتنام پس از اجرای کامل تعهدات، تعرفه موتور سیکلت بزرگ را ۵۶ درصد و تعرفه بر قطعات موتور سیکلت را ۳۲ درصد کاهش خواهد داد، ویتنام تعرفه تجهیزات ساختمانی و کشاورزی را در ۹۰ درصد اقلام در نرخ ۵ درصد یا کمتر تثبیت خواهد کرد، حذف تمامی عوارض بر ۹۶ درصد تجهیزات علمی ظرف ۳ سال پس از الحاق، متوسط تعرفه‌های ویتنام بر محصولات چوبی به مجرد الحاق تقریباً ۴ درصد خواهد بود، ممنوعیت واردات موتور سیکلت بزرگ (با ظرفیت بیشتر از ۱۷۵ سی‌سی) لغو شد و مقرر شد ویتنام ظرف یک سال نظامی شفاف و غیرتبعیض‌آمیز را بر واردات، توزیع و استفاده از موتورسیکلت بزرگ توسط افراد و بنگاه‌ها با رعایت ضوابط برقرار کند، کاهش عوارض بر صادرات قراضه فلزات ویتنام ظرف ۵ تا ۷ سال آینده تا ۵۱ درصد، بانک‌های خارجی آمریکایی و دیگر بانک‌های خارجی از اول آوریل ۲۰۰۷ می‌توانستند بانک‌های وابسته به خود با ۱۰۰ درصد سهام خارجی داشته باشند. این بانک‌های وابسته به مجرد الحاق از رفتار ملی غیر تبعیض‌آمیز برخوردار شده و مجاز به صدور کارتهای اعتباری بودند. بنگاه‌های

خارجی اوراق بهادار به مجرد الحاق می‌توانستند در قالب سرمایه‌گذاری مشترک با سهام خارجی ۴۹ درصد در ویتنام فعالیت کنند و پس از پنج سال سهام مالکیت خارجی به ۱۰۰ درصد رسیده و این بنگاه‌ها قادر به ایجاد شعب به منظور برخی فعالیت‌های مربوط به اوراق بهادار بودند.

تعهدات ویتنام در زمینه دسترسی به بازار از طریق عبور از مرز، قابل مقایسه و حتی بهتر از تعهدات کشورهای صنعتی می‌باشد.

ویتنام متعهد شده است که پس از الحاق به بنگاه‌های بیمه خارجی اجازه فعالیت در قالب بنگاه‌های وابسته با ۱۰۰ درصد مالکیت خارجی اعطا کند و پس از پنج سال ایجاد شعب مستقیم اعطا کننده بیمه‌های غیر زندگی مجاز خواهد بود.

در بخش ارتباطات راه دور، ویتنام به بنگاه‌های با اکثریت سهام خارجی در چهار حوزه خدمات ارتباطات راه دور اصلی عمومی، شبکه‌های داده‌های خصوصی، خدمات ماهواره‌ای و خدمات کابلی زیر دریایی اجازه فعالیت داد.

در زمینه خدمات انرژی، ویتنام تعهدات وسیعی در خصوص گشایش تدریجی بازار پذیرفت. بنگاه‌های آمریکایی خدمات انرژی قادرند در زمینه پروژه‌های خدمات انرژی و از جمله اکتشاف نفت و گاز و توسعه، مشاوره مدیریت، آزمون‌ها و تجزیه و تحلیل‌های فنی و تعمیر و نگهداری تجهیزات به رقابت بپردازند. به مجرد الحاق ویتنام، بنگاه‌های خدمات انرژی خارجی در قالب سرمایه‌گذاری مشترک با طرف ویتنامی برای مدت سه الی پنج سال، بسته به نوع خدمات، فعالیت کرده و پس از پایان این مدت، بنگاه‌های با مالکیت ۱۰۰ درصد خارجی مجاز به فعالیت می‌شوند.

بنگاه‌های خارجی خدمات پستی پیش‌تاز، به مجرد الحاق در قالب سرمایه‌گذاری مشترک با اکثریت سهام خارجی و پس از پنج سال با ۱۰۰ درصد مالکیت خارجی مجاز به فعالیت در ویتنام بوده و رفتار با آنان نامطلوب‌تر از رفتار با اداره پست ویتنام نمی‌باشد.

در بخش خدمات حمل‌ونقل، ویتنام به مجرد الحاق به بنگاه‌های خارجی مجوز فعالیت در زمینه تعمیر و نگهداری هواپیما به صورت سرمایه‌گذاری مشترک با طرف ویتنامی داده به طوری که بتوانند پس از پنج سال در قالب بنگاه‌های با ۱۰۰ درصد مالکیت خارجی فعالیت نمایند.

در بخش خدمات بازرگانی، ویتنام گشایش بازار بیشتری برای عرضه کنندگان خدمات حرفه‌ای و از جمله وکلا، حسابداران، معماران، مهندسان، مشاوران، مدیران بازاریابی و تبلیغات و دامپزشکان فراهم کرد. عرضه‌کنندگان آمریکایی خدمات مجاز به فعالیت در اغلب این بخش‌ها در قالب بنگاه‌هایی با مالکیت ۱۰۰ درصد خارجی به مجرد الحاق یا مدت کوتاهی پس از آن، هستند.

در زمینه خدمات توزیع، ویتنام در بخش‌های عمده فروشی، خرده‌فروشی و فرانسیز آزادسازی انجام داد. به این صورت که عرضه‌کنندگان آمریکایی به مجرد الحاق، مجاز به سرمایه‌گذاری مشترک با طرف ویتنامی و از سال ۲۰۰۹ مجاز به فعالیت با مالکیت ۱۰۰ درصد خارجی هستند. توزیع کنندگان خارجی مجاز به توزیع کالاهای داخلی و وارداتی می‌باشند.

ویتنام بازار خدمات زیست‌محیطی خود را گشود و عرضه‌کنندگان آمریکایی در دامنه‌ای از این خدمات، از فاضلاب گرفته تا مقابله با آلودگی صوتی، در قالب سرمایه‌گذاری مشترک به مجرد الحاق و پس از پنج سال با مالکیت ۱۰۰ درصد قادر به فعالیت بوده و به طور کامل از رفتار ملی برخوردار می‌باشند.

ویتنام در زمینه خدمات هتلداری و رستوران داری نیز بازار را به روی سرمایه‌گذاری بنگاه‌های آمریکایی گشود.

ویتنام پذیرفت که نقش بنگاه‌های با مالکیت دولتی در فعالیت‌های تجاری و از جمله واردات انحصاری برخی از محصولات را به حداقل برسد و به بنگاه‌های آمریکایی حق عرضه کالاها و خدمات به بنگاه‌های دولتی ویتنام اعطا شود.

این کشور انتظار داشت که عضویتش در سازمان جهانی تجارت به حذف سهمیه‌های آمریکا بر صادرات منسوجات (که ۱۵ درصد کل صادرات ویتنام را تشکیل می‌دهد) منجر شود. اما نمایندگان صنعت منسوجات آمریکا، موافقت‌نامه دو جانبه آمریکا با ویتنام را به جهت آنکه مانع از کمک‌های دولت ویتنام به صنایع نساجی این کشور نمی‌شود مورد انتقاد قرار دادند. اگر چه ویتنام پذیرفت که تمامی یارانه‌های غیرمجاز به صنعت منسوجات خود را به هنگام عضویت حذف کند اما نمایندگان صنعت منسوجات آمریکا خواهان آن بودند که یارانه‌های مجاز نیز حذف شوند. [۳۱]

• نگاهی به مفاد موافقت‌نامه دو جانبه الحاق ویتنام با

اتحادیه اروپا

اتحادیه اروپا بزرگترین شریک تجاری ویتنام است که ۱۷ درصد تجارت آن را در اختیار دارد. ایالات متحده با سهم ۱۴ درصد و چین با سهم ۱۱ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. پاسکال لامی، نماینده تجاری وقت اتحادیه اروپا، و ترونک دین توین وزیر بازرگانی ویتنام، در ۱۵ اکتبر ۲۰۰۴، موافقتنامه دو جانبه الحاق ویتنام به سازمان جهانی تجارت در هانوی را به امضا رساندند. در این موافقتنامه، متوسط تعرفه‌های صنعتی ویتنام ۱۶ درصد، تعرفه‌های کشاورزی ۲۴ درصد و شیلات ۲۲ درصد در نظر گرفته شد. در زمینه خدمات نیز، ویتنام تعهدات عبور از مرز و حضور تجاری را در بخش‌های وسیعی از جمله حمل و نقل، خدمات مالی، خدمات پست و مراسلات، خدمات ساختمانی، خدمات توزیع، خدمات زیست‌محیطی و خدمات حرفه‌ای پذیرفت.

جمع‌بندی و ملاحظات

الحاق به سازمان جهانی تجارت را نباید به عنوان هدفی مستقل نگریست، بلکه باید آن را عنصری کلیدی در مسیر اجرای اهداف سیاست‌های توسعه‌ای تجارت ملی به شمار آورد. بر اساس تجربیات کشورهای مورد بررسی، این اهداف می‌باید به روشنی قبل از شروع جریان الحاق تعریف شده باشند، به نحوی که شرایط الحاق به ویژه توافقات و تعهدات خاص در خصوص دسترسی خارجی به بازار کالا و خدمات داخلی و نیز دیگر تعهدات تحت پوشش موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت (یارانه‌های صنعتی، کشاورزی، سیاست‌های مربوط به سرمایه‌گذاری خارجی و حقوق مالکیت فکری و ...) در دامنه محدودیت‌های این سیاستها قرار گیرند. اگر قرار باشد الحاق با شرایط متعادلی انجام گیرد، منافع ملی با حساسیت بیشتری دنبال شود و حتی الامکان از بروز شوک به صنایع و بخش‌های داخلی جلوگیری شود، باید از قبل آمادگی کامل و هماهنگی تام بین نهادهای دولتی و توافق همه گیر سیاسی در کشور به وجود آمده و به خوبی دانسته شود که مذاکرات الحاق جریانی مشکل، پیچیده و زمان بر است.

کشورهای مهم تجاری به خصوص ایالات متحده آمریکا در مقابل کشورهای متقاضی و روابط سیاسی فی مابین از اهمیت

بسیاری برخوردار است. به طوری که چنانچه گفته شد، تکمیل فرآیند مذاکرات دوجانبه و الحاق هر یک از کشورهای مورد بررسی منوط به پایان مذاکرات با آمریکا بود.

نباید نقش بسیار مهم استراتژی‌های مذاکره‌ای و قدرت چانه زنی را از یاد برد. بدیهی است کشورها باید از افرادی در فرآیند مذاکرات استفاده کنند که علاوه بر اشراف کامل بر قوانین و مقررات سازمان جهانی تجارت، از توان مذاکره‌ای بسیار بالایی برخوردار باشند.

اوکراین و ویتنام به برقراری سهمیه تعرفه‌ای برای واردات تعدادی از محصولات کشاورزی در یک چارچوب زمانی مبادرت ورزیدند. به این ترتیب کشور اوکراین متعهد به ایجاد سهمیه تعرفه‌ای برای واردات چغندر قند تا سال ۲۰۱۰ شد و ویتنام نیز از این طریق اقدام به حمایت از تعداد زیادی از محصولات کشاورزی از جمله تخم‌مرغ، توتون، شکر و نمک نمود. اوکراین همانند عموم کشورهای ملحق شده متعهد به حذف کامل یارانه‌های صادراتی در بخش کشاورزی شده است. کشور ویتنام نیز متعهد به کاهش یارانه صادراتی تعدادی از محصولات کشاورزی پس از یک دوره انتقالی کوتاه و حذف یارانه‌های صادراتی قهوه بلافاصله پس از الحاق شده است. باید در نظر داشت که حذف کامل یارانه‌های صادراتی یکی از اهداف دور جدید مذاکرات کشاورزی بوده به همین دلیل معمولاً استفاده از یارانه‌های صادراتی با مخالفت اعضا روبه رو خواهد شد. تجربیات کشورهای مورد مطالعه در فرآیند مذاکرات تعرفه‌ای نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر روند رو به رشدی در خصوص الزام کشورهای متقاضی به مشارکت در "ابتکارات و پیشقدمی در تعرفه‌های بخشی" که عمدتاً در بخش فناوری اطلاعات جریان دارد، پا گرفته است. البته الزام قانونی برای پذیرفتن این موافقتنامه وجود ندارد. اما تعداد زیادی از اعضای سازمان خواستار ارائه این امتیازات به منظور تضمین و نشان دادن قابلیت شرایط الحاق می‌باشند. بر این اساس اوکراین متعهد به مشارکت در موافقتنامه فناوری اطلاعات در ارتباط با کالاهای صنعتی شد در این خصوص می‌توان به کاهش تعرفه وارداتی محصولات فناوری اطلاعات شامل رایانه‌ها و نیمه هادیها و هواپیما از ابتدای سال ۲۰۱۰ اشاره کرد. مقامات ویتنام نیز این موافقتنامه را امضا نمودند و نسبت به توافق برای واردات با تعرفه صفر محصولات

مشمول این موافقت‌نامه پس از الحاق و یا بتدریج در چارچوب مهلت‌های زمانی تا سال ۲۰۱۰ و ۲۰۱۴ اقدام گردید.

مطالعه تجربیات کشورهای منتخب در فرآیند مذاکرات خدمات حاکی از تغییر روش مذاکرات خدمات در مقایسه با روند آن در پایان دور اروگوئه است. به‌عنوان نمونه اکثر کشورهای در حال توسعه در اواخر دور اروگوئه حق محدود ساختن تعهدات خود به یک بخش خدماتی را داشتند ولی جداول تعهدات خدماتی کشورهای منتخب در این مطالعه نشان می‌دهند که این کشورها عمق و گستره تعهدات خود را با اضافه نمودن بخش‌ها و زیر بخش‌های خدماتی بیشتر و حفظ کمترین مانع موثر بر تجارت خدمات گسترش داده‌اند احتمال می‌رود این امر نیز به دلیل سخت‌تر شدن تدریجی تعهدات الحاق در طول زمان و فقدان تخصص کافی در زمینه این خدمات در داخل کشور باشد.

توصیه‌های سیاستی

بر اساس نتیجه‌گیری‌های به عمل آمده از تجربیات دو کشور مذکور اقدامات زیر به منظور مدیریت کاراتر فرآیند الحاق پیشنهاد می‌گردد:

- برنامه‌ریزی برای سیاست‌گذاری و اجرای اهداف الحاق به سازمان جهانی تجارت در کلیه بخش‌های اقتصادی.
- تشکیل کمیته‌ای تخصصی برای مدیریت استراتژیک فرآیند الحاق در مراحل قبل از مذاکرات، حین مذاکرات و پس از الحاق با هدف مدیریت آگاهانه، هوشمندانه و مشارکت جویانه.
- ایجاد همراهی و همدلی در کلیه بخش‌ها و دستگاه‌های دولتی برای پیگیری اصلاحات اقتصادی تجاری و نهادی.
- تربیت و آموزش نیروی انسانی متخصص در زمینه فنون مذاکرات و قوانین WTO.
- برگزاری دوره‌های آموزشی متعدد برای دستگاه‌های دولتی و بخش‌های خصوصی.
- فرهنگ‌سازی برای WTO در جامعه تجاری و افکار عمومی انجام مطالعات مختلف در زمینه الزامات و پی‌آمدهای فرآیند الحاق.
- انجام پژوهش‌هایی در ارتباط با تعیین محصولات و بخش‌های حساس و دارای نرخ حمایت موثر.
- انجام پژوهش‌هایی در ارتباط با تعیین سطح رقابت‌پذیری و

ساختار هزینه‌های بنگاه‌های کشور.

- تجدید ساختار بخش‌های تولیدی دارای ساختارهای هزینه‌ای نامناسب.
- کاهش تدریجی تعرفه‌ها و یارانه‌های صادراتی.
- قرار دادن تدریجی بخش‌های خدماتی در معرض رقابت‌های جهانی در بلندمدت.
- ایجاد شفافیت و قابلیت پیش‌بینی بیشتر در نظام قانونی و مقرراتی کشور.

پی‌نوشت

۱. این سازمان‌ها از سیستم رای‌گیری وزنی برای تصمیم‌گیری در مورد پذیرش عضو جدید استفاده می‌کنند.

۲. بند ۱ ماده ۱۲ موافقتنامه مراکش برای تاسیس سازمان جهانی تجارت عبارتند از: هر دولت یا قلمرو گمرکی مستقل که در اداره روابط تجاری خارجی و سایر امور پیش‌بینی شده در موافقتنامه حاضر و موافقتنامه‌های تجاری چند جانبه خود مختاری کامل داشته باشد، می‌تواند مطابق شرایطی که میان آن کشور و سازمان جهانی تجارت مورد توافق قرار می‌گیرد، به موافقتنامه حاضر ملحق شود. چنین الحاقی ناظر به موافقتنامه حاضر و موافقتنامه‌های تجاری چندجانبه منضم به آن خواهد بود.

3. WTO document (WT/ACC/1): Accession to the WTO – Procedures for Negotiations under Article XII .

4. Andrew Stoler.

5. Sergio Marchi.

6. Mario Matus.

۷. به موجب این قانون عوارض صادراتی برای دانه‌های روغنی به ۱۶ درصد کاهش یافته است که باید طی ۶ سال تدریجاً کاهش یافته و به ۱۰ درصد برسد.

۸. برابر این قانون که در ۱۶ نوامبر ۲۰۰۶ به تصویب مجلس این کشور رسید کاهش نرخ عوارض صادراتی برای چهارپایان زنده در آن سال از نرخ ۷۵-۵۰ درصد به ۵۰ درصد تعیین شد و مقرر شد هر سال ۵ درصد کاهش یابد تا به سطح ۱۰ درصد برسد.

۹. برابر این قانون که در ۱۶ نوامبر ۲۰۰۶ به تصویب مجلس این

مطالعات سیاسی و بین‌المللی، تهران: وزارت امور خارجه، ۱۳۸۰.

21. US Department of State.

22. Ibid.

23. Sung Hu.

24. Eirik Glenne.

۲۵. ۱۵ عضو آن شامل مالزی، اندونزی، تایلند، میانمار، بروئی و فیلیپین که همپیمانان ویتنام در جامعه آسه آن محسوب می‌شوند و نیز هنگ‌کنگ، سری‌لانکا، پاکستان، قرقیزستان، مصر، مغرب، رومانی، کرواسی و پاناما) خواستار مذاکرات دوجانبه نشدند.

۲۶. این کشور عبارت بودند از آرژانتین، بلغارستان، کانادا، شیلی، چین، تایپه، کلمبیا، کوبا، اتحادیه اروپا، برزیل، السالوادور، ایسلند، ژاپن، کره، نروژ، پاراگوئه، سنگاپور، سوئیس، هند ترکیه، اوروگوئه، استرالیا، هندوراس، دومینیک، مکزیک، نیوزیلند و آمریکا

27. www.wto.org.

28. Bilateral Trade Agreement (BTA).

29. Normal Trade Relation (NTR).

30. US Department of State.

31. Office of the United States Trade Representative (www.ustr.gov).

منابع

امید بخش، ا. و همکاران، سازمان جهانی تجارت، ساختار، قواعد و موافقتنامه‌ها، چاپ دوم، انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۸۵.

بررسی پیش نویس گزارش گروه کاری الحاق ویتنام، خبرنامه دفتر نمایندگی تام الاختیار ج.ا.ایران، شماره ۷۴، سال نهم، شهریور ماه ۱۳۸۴.

بروجردی، م. اتحادیه ملل جنوب شرق آسیا (آسه.آن)، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، تهران: وزارت امور خارجه، ۱۳۸۰

بینات، ا. و همکاران، چگونگی الحاق به سازمان جهانی تجارت، چاپ اول، انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۸۱.

تصویب عضویت ویتنام در شورای عمومی سازمان جهانی تجارت، خبرنامه دفتر نمایندگی تام الاختیار ج.ا.ایران، شماره

کشور رسید نرخ عوارض صادراتی برای پوست حیوانات در آن سال ۳۰ درصد تعیین شد و مقرر شد هر سال یک درصد کاهش یابد تا به سطح ۲۰ درصد برسد.

۱۰. مطابق این قانون که در ۳۰ نوامبر ۲۰۰۶ به تصویب رسید میزان کاهش عوارض صادراتی برای قراضه فلزات آهنی و غیر آهنی از ۳۰ یورو در تن به ۱۰ یورو به مدت ۶ سال پس از الحاق می‌باشد.

11. Lipka, K. et al. 2008. Ukrain's Asseccion to the WTO.

۱۲. یکی از اهداف کنوانسیون کیوتو معرفی کاربرد تکنولوژی اطلاعات و روش‌های نوین کنترل گمرکی جهت انجام سریع‌تر فرآیند ترخیص گمرکی کالاها می‌باشد.

۱۳. این کشورها عبارت بودند از: استرالیا، آرژانتین، بلغارستان، برزیل، ویتنام، ارمنستان، هندوراس، اسرائیل، هندوستان، گرجستان، دومینیک، اکوادور، استونی، مصر، اتحادیه اروپا، نیوزیلند، اندونزی، ایسلند، قرقیزستان، چین، کلمبیا، کره جنوبی، کوبا، لاتویا، لیتوانی، مالزی، مراکش، مکزیک، مغولستان، نروژ، پاناما، پاراگوئه، پرو، لهستان، رومانی، السالوادور، اسلواکی، اسلوانی، ایالات متحده آمریکا، تایلند، تایوان، ترکیه، مجارستان، اوروگوئه، کرواسی، چک، سوئیس، سری لانکا، ژاپن و گواتمالا.

۱۴. میانگین تعرفه اعمال شده در سال ۲۰۰۶ برای محصولات کشاورزی و صنعتی به ترتیب برابر ۲۸/۳ و ۳/۰۶ بوده است.

15. OECD, 2007: Ukraine Economic Assessment.

16. Information on Status of the Negotiation Process Concerning Ukraine Accession to WTO.

17. U.S – Ukraine WTO Bilateral Agreement on Market Access at: www.ustr.gov.

18. The Partnership and Co-operation Agreement (PCA).

19. EU and Ukraine Agree Terms for Ukrainian WTO Accession. IP/08/57. Brussels. 2008.

۲۰. بروجردی، م. اتحادیه ملل جنوب شرق آسیا (آسه.آن)، دفتر

Deng, P.; WFOEs: "The Most Popular Entry Mode into China"; *Business Horizons*, July-August, 2001.

Desai, Mihir A., C. Fritz Foley & James R. Hines Jr.; "Foreign Direct Investment and the Domestic Capital Stock"; *NBER Working Paper Series*, 2005.

Elizabeth Maria Mercier Querido Farina and Cláudia Assunção dos Santos Viegas; Foreign Direct Investment and the Brazilian Food Industry in the 90s; International Food and Agribusiness Management Association (IAMA), 2002.

Evenett, S., and Primo Braga, A. 2005. WTO Accession: Lessons from Experience, *Trade Note*, vol.22, the World Bank Group.

WTO, The Marrakesh Agreement, 1994.

WTO Document WT/ACC/UKR/152.

WTO Document WT/ACC/VNM/48/Add.2.

WTO Document WT/ACC/VNM/48/Add.1.

WTO Document WT/ACC/VNM/48.

www.irtr.gov.ir.

www.utsr.gov.

World Bank/The International Bank for Reconstruction and Development; A Decade of Measuring the Quality of Governance; Governance Matter, 2007 .

۸۸ سال دهم، آبان ماه ۱۳۸۵.

چشم انداز نخستین سال عضویت ویتنام در سازمان جهانی تجارت، خبرنامه دفتر نمایندگی تام الاختیار ج.ا.ایران، شماره ۹۲، سال یازدهم، اسفند ماه ۱۳۸۵.

مفاد موافقتنامه دوجانبه اتحادیه اروپا و ویتنام، خبرنامه دفتر نمایندگی تام الاختیار ج.ا.ایران، شماره ۶۳، سال هشتم، مهر ماه ۱۳۸۳.

خبرنامه دفتر نمایندگی تام الاختیار ج.ا.ایران، شماره ۸۳، سال دهم، خرداد ماه ۱۳۸۵.

ویتنام صد و پنجاهمین عضو سازمان جهانی تجارت شد، خبرنامه دفتر نمایندگی تام الاختیار ج.ا.ایران، شماره ۹۰، سال دهم، دی ماه ۱۳۸۵.

Aharoni, Yair; The Foreign Investment Decision Process; Boston: Division of Research, Harvard Business School, 1966.

Amirahmadi, H. and W. Wu; "Export Processing Zones in Asia"; *Asian Survey*, vol. 35, September 1995,

Anchars, Vinaye Dey; FDI and Export Performance of the Mauritian.

Balasubramanyam, V. N.; "Foreign Direct Investment in Developing Countries: Determinants and Impact"; *OECD Global Forum on International Investment*, New Horizons and Policy Challenges for Foreign Direct Investment in the 21st Century, Mexico City, 26-27, November 2001.

Bonelli, Regis; "Note on Foreign Direct Investment (FDI) and Industrial.

Chen, L.B.; Zhou, Z.Y. and Wan, G.H.; "Why is U.S. direct investment in China so small?" *Contemporary Economic Policy*, 18(1), 2000.